

A bo i "fjelltraktene i Sør-Norge"

Av Torfinn Rohde

Vi bor i "fjelltraktene i Sør-Norge, strekningen Dovrefjell - Svenskegrensa". I Norges nest høyeste beliggende kommunesentrum der temperaturen fremdeles kryper under -30 hver vinter og skiføret ligger rundt husene til langt ut i mai. Vi forsto det ikke før det var for sent. Vi skulle ikke flytte til fjells da vi pakket sammen på Ladehammeren og sa farvel til Trondheimsfjorden på sensommeren 1988. Vi skulle flytte til Røros vi. En pittoresk liten by med mange gamle trehus, 3 gater og ei stor kirke. Riktignok var en av bevegrynnene å få nær tilgang på friluftsområder. Men derfra til å flytte til fjells, det var et langt skritt.

Allerede den første morgenen etter at vi ble innbyggere i Bergstaden, begynte det å gå opp for meg at vi hadde havnet på fjellet. Det var noe med lufta. Den var ikke som i Trondheim eller på Steinkjer; rund og alltid litt fuktig. Ikke minnet den om skoglufta i Østerdalen heller, eller om angen av korn og svart mold på Hedmarken. Lufta som slo mot meg på trappa av Stor-Magrit-stuggu den første morgenen, var skarp og klar med lukt av krekling, fjellmyr og bjørkekragg. Det var faktisk lufta fra "fjelltraktene i Sør-Norge". Jeg hadde kjent den før, i Rondane, på Reinheim og i Alvdal Vestfjell. Her er den altså midt i byen, og det på en mandagsmorgen. Herlig, men litt betenkelig der og da. Vi var da vitterlig ikke på ferie. Nå har fjelllufta blitt en selvfølgelighet. Vi legger ikke merke til den i en travel hverdag. Men hver gang jeg går av toget eller flyet etter å ha vært borte noen dager, kjenner jeg den igjen, like skarp og klar som denne første augustdagen.

Vi har forlenget forstått at vi bor på fjellet nå. Et raskt blikk over inngangspartiet på jernbanestasjonen bekrefter det. 650 m.o.h. står det. Også værmeldinga da. Opptil flere ganger om dagen. Alltid kaldest, bare slått av Longyearbyen og Kirkenes av og til. Når slekt eller venner ringer, begynner annenhver samtale med; "Hvordan har dere det på fjellet?" Jeg liker å høre det. Det høres litt barskt ut.

Klima og vegetasjon blir likevel de faktorene som virkelig forteller oss hvor vi er. Riktignok har landskapet og klimaet blitt "mildere" på Røros de siste tiårene. Både utmarksbeite og sur svovelrøyk fra Smeltehytta er borte, og skogen har gjenerobret tapte skanser som en direkte følge av dette. Nordavinden får ikke så godt tak lenger. Rundt huset gror både bjørk og furu villig, og en og anen hardfør prydeplante biter seg også fast. Men det er ikke mere enn 5 minutter opp på snaufjellet. Og bjørka spretter først i juni, samtidig med at isen går

på Femunden. Mandelpotetene må regne med å fryse ned to ganger før de kan høstes, og de ringblomstene vi sår på friland slår ikke ut i før i midten av september. Skjønt vanligvis slår de ikke ut i det hele tatt. På forsommeren er det blåstrupen som synger i hagen, og går du en tidlig morgentur i mai, er det rypsteggen som spiller i bjørkeskogen bak barnehagen.

På mange måter er det bare høst og vinter som er såpass lange at de kan kalles årstider hos oss. Våren og sommeren opptrer mere som "fenomener" som kommer igjen utenom årstidene. Den våren vi kjenner igjen fra lavlandet og kysten eksisterer ikke her. Her varer den bare noen dager, og så er det sommer en stakkert stund. Sjøl bruker jeg å leite opp våren så tidlig som mulig for å drøye den ut. Langs vassdragene kommer den først. For meg er våren blitt å gå på skaren langs Glomma eller Hitterelva mens sola står opp etter ei frostnatt først på mai. I vatnet og der elva møter land lever og syder det. Det lukter rå jord og rått is, og lufta er full av vingeslag fra trekkende ender og vadere. Er det en god dag, får jeg se beveren i full aktivitet, og er jeg riktig heldig kan en av de slanke og smidige oterne som holder til her dukke opp. Tranen er blitt mer og mer vanlig, og på de få barfkekkene langs elva, danser de sånne morgener. Men litt lenger inne på land holder vinteren stand, med kompakt snødekke og skog uten antydning til grønske. Andre fjellboere foretrekker å bruke disse maidagene til å drøye vinteren og skiføret lengst mulig, med turer på Skarven, Storvigelen og Storwarts. Når dagene blir lange kan en fjelltur gjennomføres etter kontortid. Langt de fleste nyter imidlertid kombinasjonen av snø og sterk sol i egen hage, hvor brunfargen fra påsken gir en ekstra finish.

De riktig varme sommerdagene kommer hvert år. Ungene fryder seg og danser rundt i shorts og sandaler, og foreldrene priser hver morgen uten stress og jag med bobledresser og stilongser. I gatene rusler turistene og føler historiens vingesus, og misunner oss som kan bo på et slikt romantisk sted på fjellet. Og det har de jo egentlig all grunn til. Men de lange sommerkveldene som av og til forekommer i lavlandet, de finnes ikke her hos oss. Når klokka går mot åtte, kommer fjellufta sigende, og ullgenseren må på hvis grillkvelden skal gjennomføres utendørs. Det går greitt. Ingen rydder bort vinterklærne for sommer allikevel. Er vi heldige kan juli være fri for snøbyger. Ellers må vi regne med både sludd og snø i nærmiljøet både i juli og august.

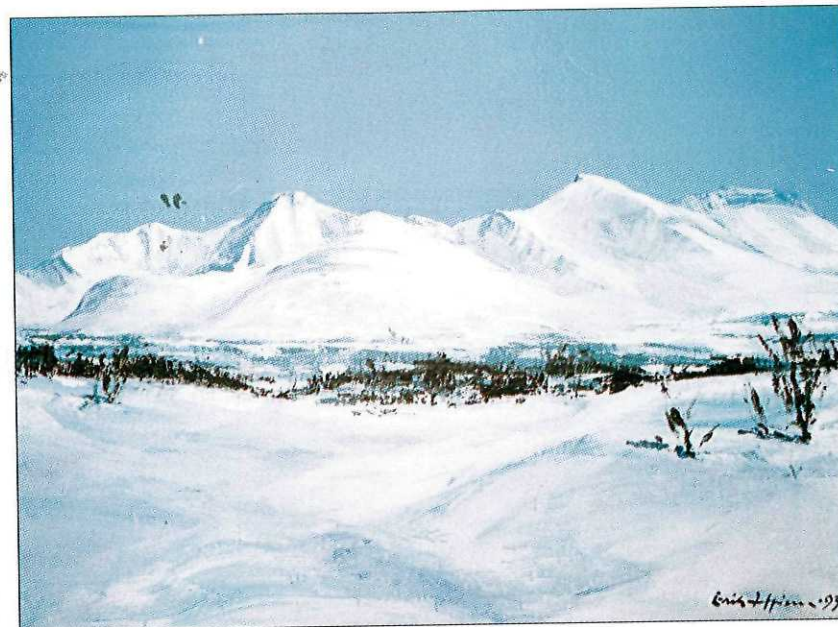
Egentlig skulle en tro at fjellet med stor F, slik turistforeningene presenterer det, ble alminneliggjort og trivielt når det er rundt deg hele tida. Det eksotiske, villmarka og eventyret skulle kanskje ikke finnes for oss rørosinger. Ihvertfall ikke her. Kanskje i Canada eller i Sibir, eller i Sahara for den saks skyld. Eller i en moderne kulturby i Frankrike eller et annet sted på kontinentet. Men spør

en rørosing hva han eller hun skal gjøre i helga, eller hvor de skal i ferien? En og annen vil kanskje svare at han skal til Oslo på konsert eller ta båten til København og gå i Tivoli. Men de fleste skal på "Femunda", "på Ridala", eller en eller annen plass "oppi fjella". Etter hyttetetthet, jegeretetthet, fiskertetthet og molteplukkertetthet å dømme, tror jeg dragningen mot fjellet er større her enn i de fleste lavlandskommuner. Sjølv om alle fakta slår fast at vi bor på fjellet hele tida. Kulturelt og sosialt ligger allikevel fjellet et stykke unna, også for oss. Også Femundsmarka er like mye villmark og eventyr for rørosingen som for turistene fra Gøteborg eller Paris. Slik sett er vi ikke særlig forskjellig anlagt i våre dager. De kulturelle forskjellene mellom fjell og lavland blir mindre og mindre, og det avspeiler seg også i oppfatningen av naturen og forholdet til den.

De par første årene angret jeg mange ganger på at jeg hadde flyttet til fjells. Savnet av sjø, granskog og gule kornåkre ble ofte sterkt og påtrengende. Særlig savnet jeg lavlandet på våren. Frustrasjonen fikk maksimal grobunn når jeg hadde vært på Innherred eller på Hedmarken i mai, og heggen blomstret og kornåkrene akkurat hadde spirt. På denne tida er Røros trist, med grå gammel-snø og drivende snøskurer mellom fjella. Ungene går fremdeles med topplue og selbuvotter, og stilongs er obligatorisk under bunaden på 17. mai. "Det går ikke an å bo slik resten av livet hvis man ikke er født inn i det og ikke vet bedre", tenkte jeg mange ganger i mitt stille sinn.

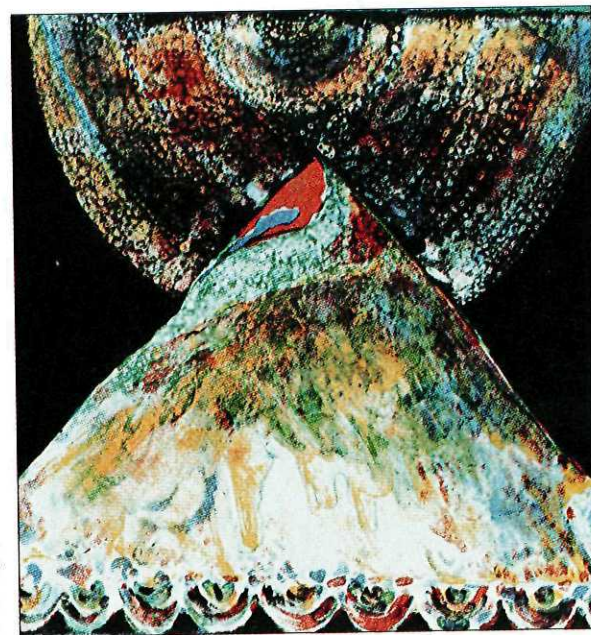
Men det har endret seg.

I kveld ligger nysnøen rundt huset. Fullmånen skinner klart mens Venus konkurrerer om oppmerksomheten på vesthimmelen. Jeg har nettopp kommet inn etter en par timers kveldstur innover Skåkåsen og Litfjellet. Snaufjell 10 minutter fra dørtrappa. Nedenfor lå Mølmansdalen og Hådalen med islagte vatn, furuskog og små lys fra de spredte gårdene innover i dalføret. Jeg kom på en liten reinflokk i vinternatta. Trolsk mot månelys. I horisonten sto ryggene på Flemskampan knivskarpe, og enda lenger inne vet jeg at Femunden og nasjonalparken strekker seg lengere og videre enn at jeg noengang vil miste dragningen mot det eventyret. Og det er ikke mere enn et par timers avstand fra sentrum med bil og ski som framkomstmiddel. Mot nord ligger Vigelfjella, Hyllingsdalen, Skardøra og selve Sylmassivet. Lar du blikker vende sørover dukker Hummelfjellet, Sålåkinna og Tron opp, og i vest Gauldalsvidda med villrein og slake linjer. Alt dette innenfor rekkevidde i løpet av en dag. Og mellom fjellene; furuskogen, de rike vassdragene, kulturlandskapet, historien og menneskene. Gjett hvorfor vi fortsatt bor på fjellet?

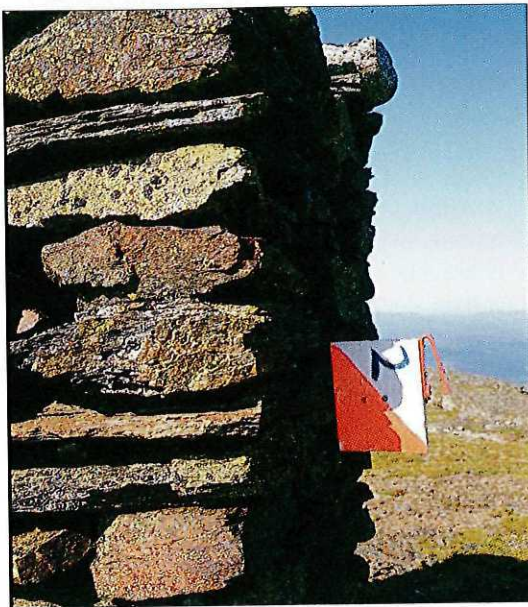

Fra Sylene.

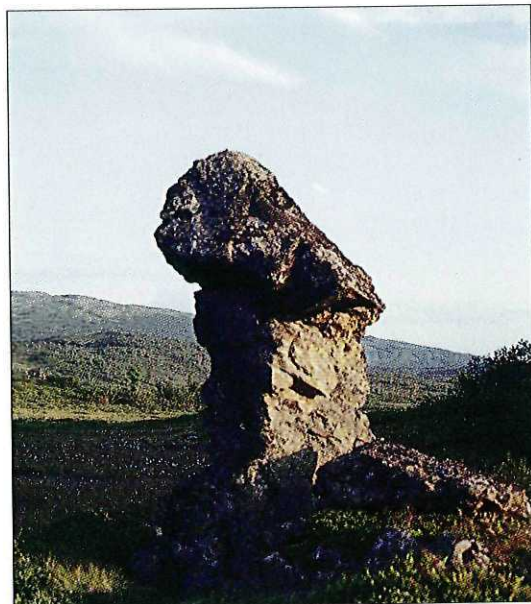
Maleri av Erik Høiem

«Fjellharpen».
Litografi av Jens
Johannessen,
inspirert av Sylene.

På post på Bringen. Foto: Ingebrigt Garberg

Trollstein ved Langsjøen i Reinsfjelltraktene. Foto: Ingebrigt Garberg

Schulzhütte etter snøfall tidlig i februar.

Foto: Erik Stabell

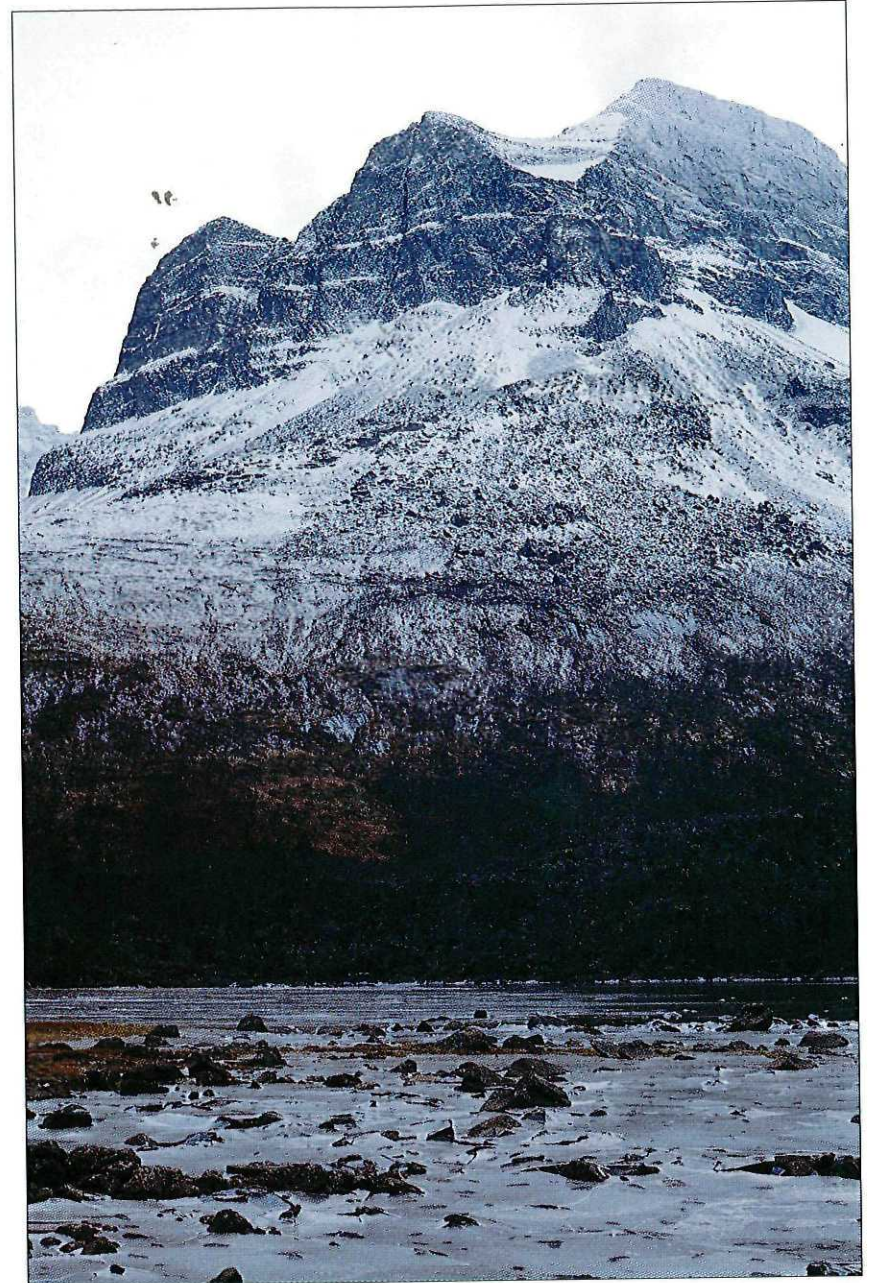
Giklingdalen og Innerdalen fra Bjøråskaret.

Foto: Erik Stabell

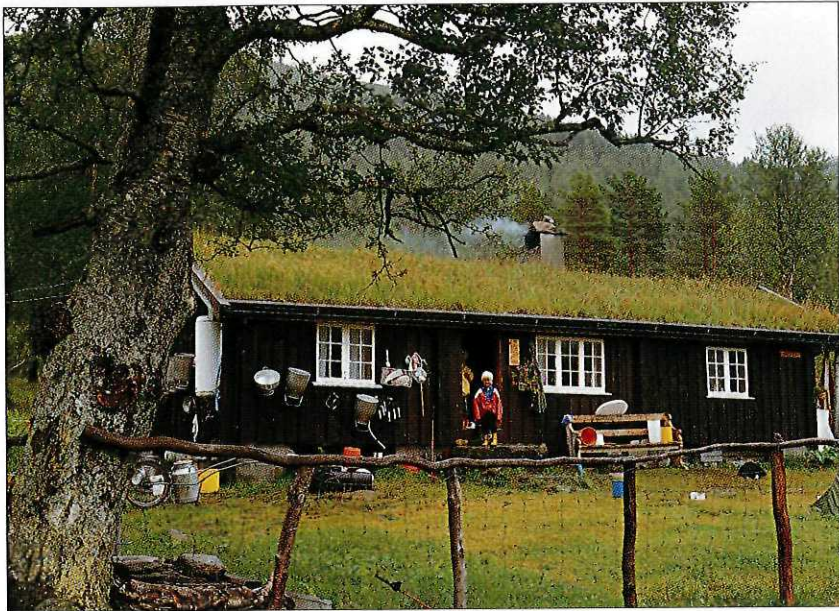
Fra Renndalskamman mot Innerdalstårnet.

Foto: Erik Stabell

Skarfjell i Innerdalen en kjølig novemberdag.

Foto: Harald Folden

Røstadsetra i Vindøldalen

Foto: Harald Folden

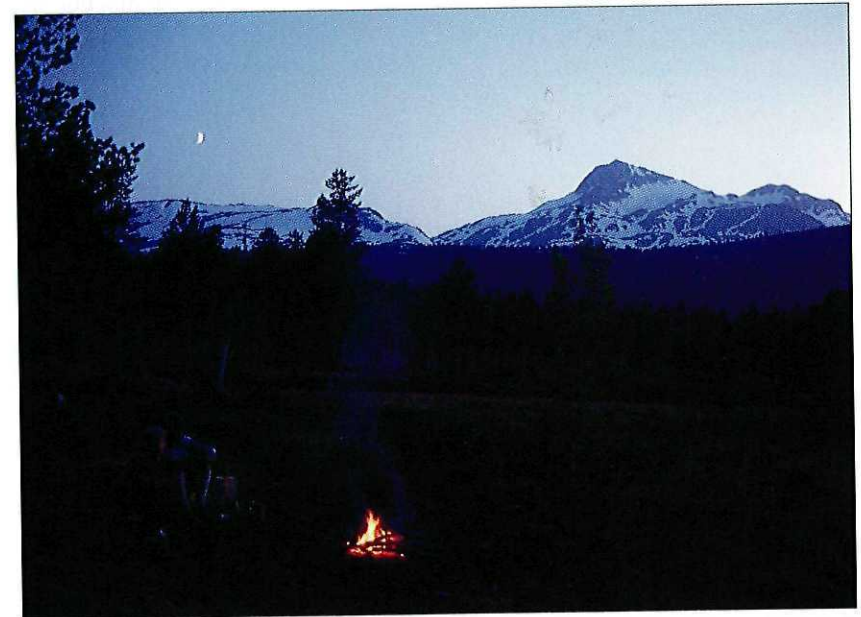
Ramsjøhytta.

Foto: Willem Tilanuss

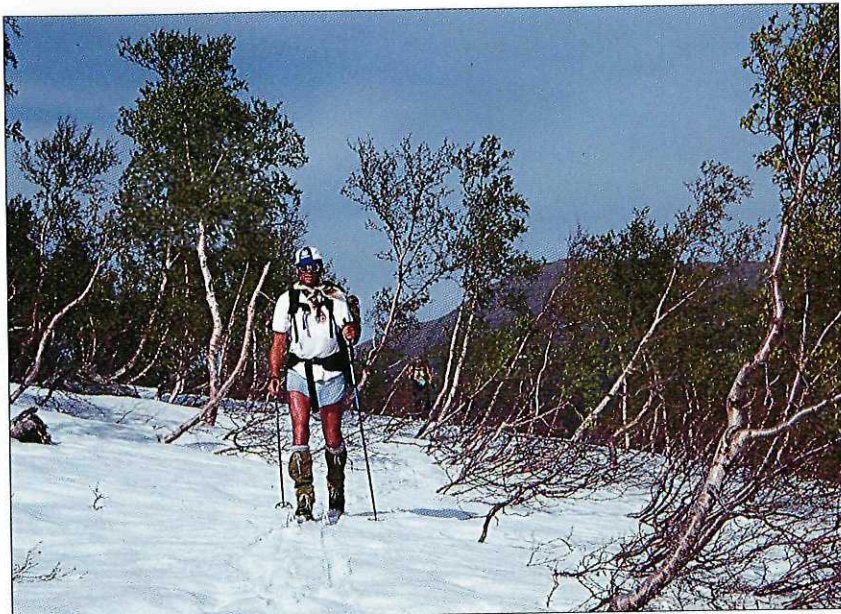
Fra Bjøråskaret.

Foto: Erik Stabell

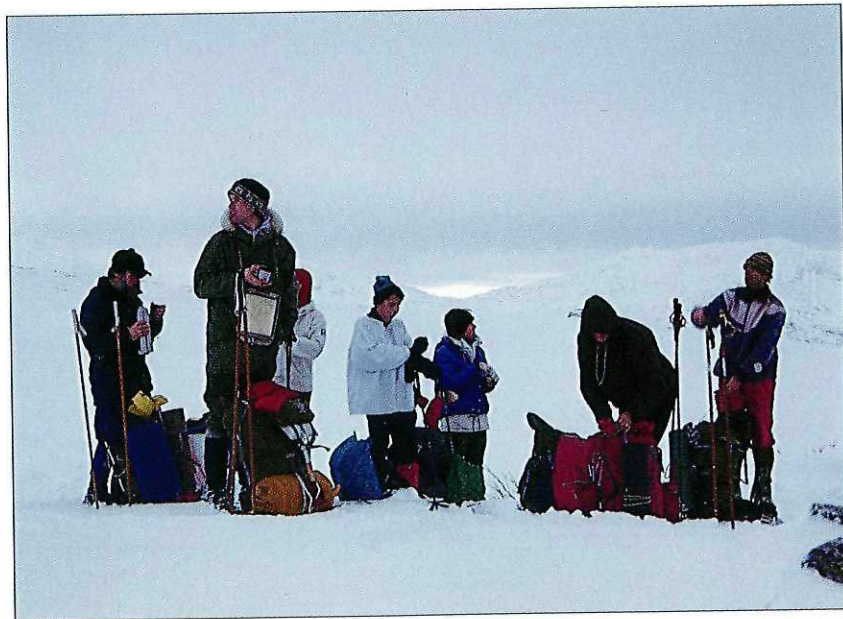
Kveldsstening ved Trollheimshytta.

Foto: Erik Stabell

Innunder Falkfangerhøa.

Foto: Erik Stabell

Vinterrast ved kvernsteinsbruddet på Høgfjellet.

Foto: Erik Stabell

Villmarkas eige liv

Av Nils Røv

Eg følgjer otersporet langs elva innover Fagerlidalen og vidare opp Falla mot Sprikkeltjønnhø. Is og snø skjuler det meste av elveløpet, men nokre stader er det opne rårer innimellom metertjukk snø. Oteren har granska systematisk alle rårkene. Og der iskanten ikkje har vore for bratt har han tydeleg vore nede i vatnet. Men der det ikkje har vore mogleg å koma oppatt, har han gått forbi. Til og med for eit vass-dyr som oteren ville ei slik råk i isen ha vore ei dødsfelle. Ein dunge ekskrement viser at fisket har vore godt. Den milde dufta av oter er typisk, men her manglar den ekle tranlukta som ein finn hos kyst-oteren.

Det gleder meg at oteren på nytt har funne vegen innover vassdraga i Trollheimen, etter å ha vore borte i generasjonar. Tidlegare har det berre vore spor etter villmink på elvaisen i desse traktene, men dei siste åra ser det ut til at bestanden har gått attende. Og små-auren finst no i store mengder i elvene og bekkane. Så her er matfatet dekkja for innlandsoteren.

Dagen etter kom eg over sporet etter ein jerv som har kryssa Breidskaret og gått opp mot dei bratte hamrane øvst i Skrøådalsfjellet. Eg rekte sporet attover til eg mista det i steinurene ved Grønbotn høgt i Tindfjellet. Jerven er ein sjeldan gjest i desse vestlege fjellstroka, men har vorte meir vanleg i Trollheimen dei seinare åra.

I mai i fjor opplevde eg å sjå eit par fullvaksne havørnar innst i Folldalen. Mektige fuglar mot ein blå vårhimmel med Snota i bakgrunnen. Her i dette vidstrakte myrlandskapet med fjellfurskog, elvar og vatn er det liv laga for havørna. Sjølv om namnet tyder på noko anna, er fjelldalane ein opprinneleg biotop for denne arten. Etter fredninga har havørna funne attende til mange av dei gamle leveområda sine, slik som oter og jerv. Etter å ha vandra i fjellet sidan eg var gutunge, er det særst gledeleg å registrere slike endringar i faunaaen. Det viser at naturvern i vid forstand gjev positive resultat. Altfor ofte høyrer vi om det negative.

Fjellet kan opplevast på mange måtar. Fjelltoppane er som rammer kring eit bilete. Mange likar å klatre til topps. Det gjer eg òg ein gong i mellom. Men best trivst eg i dalbotnane, langs elvar, vassdrag og myrlendt landskap, og i fjellskogen med furumoar og frodige bjørkelier. For meg er fjellet først og fremst villmark der planter, dyr og fuglar lever sitt eige liv slik dei har gjort det i fleire tusen år, og der menneskja for det meste enno ikkje har sett djupe spor